

У овом тренутку треба дати мањи коментар и на покретне налазе, откривени током јединих ископавања на овом локалитету. Ради се о римском новцу који се према руководиоцима ископавања одређује у 4. век. Треба се подсетити да су римске кованице откривене и на рановизантијским локалитетима у Србији које сведоче о монетарној политици 6. столећа.⁵⁷ Са друге стране, уломци керамике које Т. Ђорђевић спомиње као врло крупне ћупове, са великим степеном вероватноће могу се поистоветити са питосима, врло чести на скоро свим рановизантијским локалитетима.⁵⁸ Такође треба споменути и дебљину зида од чак 3 m. Овде се савим извесно може помислити на бедем утврђеног насеља. Овако велика ширина одбрамбеног зида није страна појава на рановизантијским утврђењима у Србији.⁵⁹ Колико се зна, најшири бедем, који припада хоризонту 6. столећа, откривен је у Ледерати, дебљине 3,40 m.⁶⁰ Међутим, овде треба бити опрезан будући да ширина бедема у Рибару може подразумевати и зидне потпоре за степеништа које су водиле до круништа.⁶¹ Такође, треба истаћи конфигурацију терена која и у овом случају указује да је приступачност утврђењу био могућ само са једне тј. источне стране.⁶²

Преграда – Подкрш у Жагубици

Локалитет „Преграда – Подкрш“ смештен је испод западних обронака врха Подкрш у кањону реке Тиснице, југоисточно од центра Жагубице. Око истоименог, стеновитог брда, чија надморска висина износи око 360 m, тече поменута река формирајући облик грчког слова Ω (Сл. 1, 8). Најлакши прилаз налазишту је са његове источне стране тј. мањим путем који пролази поред савременог каменолома „Мермер“. Према југу су стрме литице, док су на северној и западној страни падине које се постепено спуштају до реке. Сама површина терена је неравна и стеновита, прекривена растињем. У близини самог каменолома извире тзв. „римски извор“ испод којег се, према веровању мештана, налазе керамичке цеви.

57 Уп. Поповић 1980, 122-126; Римски новац откривен је и на рановизантијском локалитету Градина на Јелици код Чачка, Милинковић 2010, 62; М. Васић сматра да је римски новац у рановизантијско време на Јелици могао бити коришћен и за претапање, Васић 2014, 60.

58 Роровић 1999, 106; Као случајни налази, на територији Браничева, питоси су откривени на локалитету „Грац – Горњачки извор“ у Горњачкој клисури итд., Миловановић 2016, 118.

59 Милинковић 2015, 76.

60 Цуњак – Јовановић 2014, 27-29.

61 Најближи локалитет где је установљена потпора јесте у Босману, Кондић 1984, 140.

62 О изборима прилаза утврђеном насељу током ране Византије вид. Милинковић 2015, 55.

Т. Ђорђевић наводи остатке архитектуре на локалитету „Град“ у клисури Тиснице.⁶³ Наредни обилазак терена извршен је 2007. године од стране Д. Јацановића током ископавања „Пчелињег крша“ (вид. у наставку). Евидентирани су илегални ископи, као и фрагменти праисторијске и касноантичке грнчарије. Локалитет обилази и аутор овог текста новембра 2015. године.

Занимљиво је да приликом последњег обиласка нису евидентиране легенде о овом налазишту. Мештани Жагубице једино памте остатке зидина на врху брда на појединим местима, временом уништене од стране илегалних трагача. Они такође спомињу и гробове на северној падини али се о њима данас ништа не зна. Двоцифрен број илегалних ископа евидентиран је на самом терену. Остаци порушеног зида, од којег је остала очувана само његова унутрашњост (мањи ломљени камен и кречни малтер беличасте боје, трпанац?) откривени су на западној падини. Измерена дужина износи 3,32 m, док је очувана висина 0,92 m. Очувана ширина зида износи 0,5 m, а његово унутрашње лице није евидентирано (Сл. 9). Око њега је такође уочена концентрација кречног малтера и ломљеног камења. Од покретних археолошких налаза, на површини терена и из избачене земље пронађени су предмети који се могу одредити и у време ране Византије.⁶⁴

У највећој мери су откривени уломци рановизантијске грнчарије. Овом приликом ћемо издвојити поједине облике лонца и поклопаца.⁶⁵ Лонца одликује повијен обод са ивицом која је у горњем делу заобљена, а у доњем равно засечена (Сл. 10/1). Унутар обода благо је видљив жљоб за поклопац. Врат посуде је нешто издужен док је трбух највероватније био заобљен. Посуда је начињена од глине са примесама кварца, направљена на спором витлу, сиве боје. У Браничеву, слични облици лонца откривени су на локалитету Грац – Горњачки извор у Горњачкој клисури.⁶⁶ Слични облици пронађени током ископавања и на рановизантијском локалитету на Лишкој ћави код Гуче.⁶⁷ Поред лонца, откривен је и већи фрагмент поклопаца са дугметасто изведеном дршком и коничним телом (Сл. 10/2) који своје аналогije има на Царичином граду.⁶⁸ Поклопац је начињен од глине, сиве

63 Ђорђевић 1910, 232.

64 Поред тога евидентирани су и налази из праисторије, бакарно доба (?). У питању је неколико уломака керамике.

65 У НМ у Пожаревцу чува се и један већи фрагмент питоса који има сличности са примерцима на локалитету „Грац – Горњачки извор“ у Горњачкој клисури, вид. Миловановић 2016, 118, са наведеним аналогјама.

66 Миловановић 2016, 118

67 Радичевић 2006, 41, Т. III/1.

68 Вјелажас 1983, 128-129.

боје печења са примесама кварца. Поред керамичких посуда, на поврнини терена откривени су полуфабрикат од рога, брус и фрагмент лепа.

Пчелињи крш у Лазници

Археолошко налазиште Пчелињи крш налази се у источном делу хомољске микрорегије у атару села Лазнице, североисточно од Жагубице (Сл. 1, 11). Очувани остаци фортификација видљиви су на истоименом узвишењу (на влашком носи назив „Крш ку албина“), јужно од врха Чока Кириђјаска (604 m) чија надморска висина износи око 580 m. Северно од локалитета протеже се масивни венац Хомољских планина, док се на југозападу пружа поглед ка планини Бељаници (1339 m). У правцу запада, на надморској висини од 402 m налази се данашње село Лазница кроз које протиче Каменичка река. Ова река се улива у Млаву недалеко од Жагубице. Површину брда, на коме се налазе остаци зидина, заправо чини искошени плато приближно кружног облика на чијој се јужној страни налазе оштре вертикалне литице. Испод њих тече поток под називом Ваља кум барју (Долина са посудама). Нивелација поменутог искошеног платоа постепено се од северозапада спушта ка југоистоку. На западној и источној страни су падине, док је на северу и северозападу пространа ливада која је на нешто нижој надморској висини одакле је приступ утврђењу најпогоднији. До ове ливаде, долази се сеоском цадом која пролази кроз густу шуму. Површина локалитета прекривена је боровом шумом.

За сада се не може са сигурношћу рећи да ли је Ф. Каниц посетио ово место током својих истраживања у околини Жагубице крајем 19. века. Аустријски путописац у својим белешкама помиње праисторијско оружје које потиче са рушевана некадашњег града у Лазници, не наводећи тачан топоним.⁶⁹ Посредно можемо претпоставити да је овде реч о Пчелињем кршу, будући да су рушевине у селу евидентирене само на овом месту. Као „Крш ку албина“, локалитет се први пут помиње у Извештају етнолога Т. Ђорђевића. Ипак, и овде наилазимо на скромне податке у оквиру којих се напомиње да се на брду налазе остаци града. Интересантно је да Т. Ђорђевић тада бележи и топоним „Шетаће“ за исти локалитет.⁷⁰ Током реализације пројекта „Старе културе Хомоља“ крајем прошлога века, извршено је рекогносцирање у Лазници, али се локалитет Пчелињи крш не спомиње.⁷¹

69 Каниц 1985, 248.

70 Ђорђевић 1910, 232.

71 Манојловић 2001, 330.